

Микола Близняк
Острог (Україна)

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ПОСТУПУ МІСТ ВОЛИНИ У НАУКОВИХ ДОСЛІДАХ М. ГРУШЕВСЬКОГО

Важливе місце у науковій спадщині видатного українського історика і політичного діяча посіли проблеми соціального-економічного розвитку українських земель. У цій площині вирізняється аспект урбаністичний стосовно історичної Волині. Найповніше погляди академічного дослідника історії України представлені у синтетичній «Історії України-Руси». Міське життя, на думку вченого, стало підвалиною політичного, суспільного й культурного розвитку Київської Русі. Завдяки торгівлі, провадженій купцями, відбувається піднесення міст. У XIII ст. це міське життя середнього Подніпров'я сильно занепало й перенеслося до земель волинських та подільських.

Міста Волині і Поділля у складі ВКЛ та Польщі не знайшли сприятливого ґрунту для свого поступу, а тому «центр ваги економічного життя й його впливів на відносини суспільно-політичні й культурні переходить на господарство шляхетське та сільське». Відтепер, залежно від обставин «шляхетського режиму», економічне життя українських провінцій польсько-литовської держави фокусується на шляхетському фільварку.

Важливим аспектом міського життя Волині стало магдебурзьке право, що з'явилося у період Галицько-Волинського князівства. Небезпідставно історик стверджує про поширення міського самоврядування по типу саксонських общин на Волині у XV–XVI ст. З цього часу відбувається докорінна реорганізація – «переворот у житті міста». На відміну від німецьких земель, старе українське місто було пов'язане із землею – «місто – це земля».

М. Грушевський наголошував на відстороненості міст від парламентського та законодавчого життя країни. Будучи під економічною владою шляхетського стану, городяни були скуті низкою обмежень, що призводить до неможливості будь-якого економічного поступу. Чужорідність магдебурзького права українській традиції виявилася у бідності міст, відставанні їх від сучасного прогресу та кращих здобутків культури. Магдебурзьке право ставало здобутком лише іноземних колоністів – німців і поляків, а місцеве населення позбавлялося громадянських прав і всякої участі у муніципальному управлінні. Таким чином значну перевагу у містах здобували поляки і католики. У цих складних умовах у містах та містечках Волині вдалося «втриматися на плаву» єврейській громаді.

Учений виступив проти концепції «прославленої культурної місії» Польщі в українських землях вцілому, заперечив позитивний вплив магдебурзького права на міське життя.

Місто, на переконання дослідника, стало вогнищем свідомої та організованої національної боротьби, а міщани – особливо відчували національну нерівність та національний гніт. У цій ситуації муніципальне життя і корпоративна цехова організація призводять до перших спроб національної організації. У міщанах історик вбачав перших борців за національні права.

Релігійне протистояння католиків та православних загострювало протиріччя між українським та польським народами. У цій боротьбі на чільне місце висуваються братства. Місто Острог на Волині стало впливовим центром освіти та культури. Релігійно-національний рух був розпочатий міщанством.

У своїх висновках М. Грушевський базувався на широкому використанні документальних джерел з історії міського життя. Підсумки історика щодо магдебурзького права зустріли своїх опонентів ще при його житті, інші – по праву можна вважати важливим етапом у розбудові української урбаністики.

Список основних джерел та літератури:

1. Грушевський М. Історія України-Руси / Редкол.: П. С. Сохань та ін. – К. : Наук. думка, 1995. – Т. VI.
2. Грушевський М. Історія України-Руси / Редкол.: П. С. Сохань та ін. – К. : Наук. думка, 1998. – Т. V.
3. Винар Л. Михайло Грушевський історик і будівничий нації. Статті і матеріали. – К. : Вид-во ім. О. Теліни, 1995.
4. Грушевський М. С. Очерк истории украинского народа / Сост. Ф. П. Шевченко, В. А. Смолий и др. – К. : Лыбидь, 1990.